

Waar komen we vandaan? Anderhalve eeuw evolutiedebat in een middag

Op 23 september vindt aan de Vrije Universiteit een congres plaats onder de titel 'Waar komen we vandaan? Anderhalve eeuw evolutiedebat in protestants-christelijk Nederland'. Het is een historisch congres met een actuele spits. Centraal staat de vraag hoe christenen in het verleden hebben gedacht over de evolutietheorie. In een slotdiscussie zal vanuit de geschiedenis worden gereflecteerd op de actuele discussies over de verhouding tussen schepping en evolutie.

Anderhalve eeuw na de publicatie van Darwins *On the Origin of Species* (1859) zijn de discussies over schepping en evolutie nog steeds niet geluwd. Dit bleek in Nederland bijvoorbeeld tijdens het Darwinjaar 2009. Een blijvende bezinning op een fundamenteel onderwerp kan zinvol zijn. In het debat over schepping en evolutie lijkt echter sprake te zijn van vaste patronen en een herhaling van zetten. Aanvankelijk verzetten (orthodoxe) gelovigen zich tegen de evolutietheorie, om na enige tijd te capituleren en de weg te gaan richting vrijzinnigheid en vervolgens ongeloof. Was dat niet hoe het de 'moderne theologen' verging in de negentiende eeuw? En gingen de Gereformeerde Kerken, die lange tijd orthodox bleven, na het accepteren van de evolutietheorie in de jaren zestig, niet hetzelfde pad? Zelfs binnen de EO, ooit een anti-evolutionistisch bolwerk, zijn inmiddels andere geluiden te horen. 'Waar blijven we?' zo vatte de gereformeerde bioloog Jan Lever in 1968 de bezorgdheid van velen over dergelijke ontwikkelingen samen.

Sommigen zijn daarom van mening dat geloof in de schepping geen enkele ruimte laat voor de evolutietheorie. De Bijbel spreekt immers over de schepping van de wereld in zes dagen zo'n 6000 jaar geleden, terwijl de evolutietheorie uitgaat van het ontstaan van alle organismen uit een klein aantal gemeenschappelijk levensvormen in een periode van miljarden jaren. Wanneer je evolutie accepteert moet je afstand doen van het geloof in de schepping. Een compromis is niet mogelijk.

Toch blijkt uit onderzoek naar vroegere opvattingen over evolutie in internationale protestantse kringen dat deze tegenstelling niet altijd als absoluut is gezien. Er is in de loop der tijd steeds verschillend over evolutie is gedacht. Deze verschillen volgden bovendien niet altijd de gebruikelijke scheidslijnen tussen 'orthodox' en 'vrijzinnig'.

Inzichtgevend in dit verband zijn enkele publicaties van de historicus [David N. Livingstone](#). Hij heeft onderzocht hoe in de jaren 1880 Calvinistische theologen in Belfast (Noord-Ierland), Princeton (Verenigde Staten) en Edinburgh (Schotland) oordeelden over evolutie. Hoewel hun theologie grotendeels overeenkwam (orthodox, presbyteriaans) en zij nauwe contacten onderhielden, reageerden zij toch heel anders op de uitdaging van de evolutietheorie. Deze reacties varieerden van afwijzing tot acceptatie.

Volgens Livingstone kan dit verschil ondermeer verklaard worden uit de manier waarop voorstanders van evolutie de theorie ter plaatse hadden gepresenteerd. In Belfast had de Ierse natuurkundige [John Tyndall](#) in 1874 in een beroemd geworden [toespraak](#) betoogd dat de geschiedenis een onafgebroken strijd tussen religie en natuurwetenschap liet zien en dat nu de

tijd was aangebroken waarop het geloof zich definitief moest onderwerpen aan de wetenschap. Calvinisten in Belfast beschouwden deze toespraak als een aanval op het geloof. Vooral Darwins evolutietheorie associeerden zij met Tyndalls materialisme. In Princeton en Edinburgh daarentegen stonden hun geloofsgenoten, om verschillende redenen, veel minder kritisch tegenover de idee van evolutie.

Blijkbaar spelen in de manier waarop christenen de evolutietheorie beoordelen allerlei plaatselijke factoren een rol. Ook de specifieke manier waarop het (orthodoxe of vrijzinnige) geloof in een bepaalde sociaal-culturele context is vormgegeven is van belang. Het is daarom te simpel om in termen van verzet, capitulatie en onvermijdelijk verlies van (scheppings)geloof te denken.

Om meer inzicht te krijgen in het historische debat kunnen beter andere vragen worden gesteld: Wat verstonden vóór- en tegenstanders eigenlijk onder evolutie? Welke maatstaven werden aangelegd bij de beoordeling? Welke alternatieven werden gepresenteerd, en welk wetenschapsideaal zat daar achter? Op welk publiek waren beschouwingen over evolutie gericht? Dit soort vragen komt op het congres aan bod. Daarbij wordt gekeken naar verschillende groepen protestanten in Nederland, en de manier waarop deze in hun tijd met evolutie omgingen.

In een forumdiscussie zullen tenslotte lijnen worden doorgetrokken naar het heden. Uiteraard biedt de geschiedenis geen pasklare antwoorden op hedendaagse vragen. Wel kan inzicht in de geschiedenis helpen om eigen of andermans standpunt vanuit een nieuw perspectief te bezien.

Ab Flipse voor Protestant.nl
5 september 2011

Meer informatie over het congres: [Waar komen we vandaan?](#)
Aanmelden: hdc@ubvu.vu.nl

[Ab Flipse](#) is wetenschapshistoricus aan de Vrije Universiteit, waar hij werkt aan een promotieonderzoek over geloof en natuurwetenschap in Nederland, 1880-1940. Daarnaast is hij betrokken bij de website www.geloofenwetenschap.nl van ForumC en bij de organisatie van dit congres.